

Je lah je kripoet

Nederlands-Indisch tactiel audioboek

De cium van Katrijn

Tableau de la troupe

De cium – kus – van Katrijn

- Een kleurrijk en losbladig poppentheater-kijk-ruik-voel-lees-luister-en-spielboek voor visueel beperkten en anderen – jong en oud.
- Het Nederlands-Indische tactiele audioboek bevat elf dubbele bladzijden. De vilt en pagina's bevatten traditionele poppenkastscènes met de oud-Hollandse Jan Klaassen en Katrijn en de Javaanse wayang-kulitclowns Semar, Nala gareng, Bagong en Petruk.
- De poppenkasttafereeltjes spelen zich af binnen een stoffen kader met een batikmotief en stelt als het ware de omlijsting van een traditionele theateropening voor.
- Tekst in combischrift: twaalf rijmpjes, in de vorm van korte vraag-en-antwoordversjes en uitgevoerd in braille op transparant kunststof met daaronder de synchroon lopende tekst in drukletter. Al de rijmpjes zijn gevat in tekstballonnen. Deze hebben een omkadering van een zacht aanvoelbare en gehaakte kunststofvezel.
- De titelpaginatekst is omgeven door een zwart-witte omlijsting. Dit suggereert de rechthoekige bamboelijst waarbinnen het wayang-speelscherm veelal is bevestigd.

Tactiel audioboek met geuren en een sprekende pen

- Houten kistje met 22 uitneembare pagina's van vilt en poppenkastscènes in diverse stof- en materiaalstructuren, waaronder wol, leer en bamboe.
- Geuren: lavendel in het luifelmutsje van Katrijn, steranijs in de stoffen batikbuidel van Semar, foelie in die van Bagong, en in de dandang en de buidel van Bagong zit duidelijk voelbare kruidnagel.
- Aan- en uitknop met het houten golekhoofd van de koningszoon Arjuna en de oppergod Shiva.
- Applausknop in de vorm van een gipsen beeldje van een bonangspeler (slaginstrument bestaande uit meertonige keteltrommen).
- Audio: ingesproken tekst, en naar keuze krontjongmuziek of gamelan-klanken met draaiorgel.
- Volume- en tekst- en muziekknop.
- Audio-pen 'De Voorlezer' met tekst en muziek.

Attributen

- Tactiele rode mond met de tekst 'De cium van Katrijn' in braille en zwartletter (karton)
- Knuppel van Jan Klaassen (hout).
- Belletje aan de muts van Jan (metaal).
- Mattenklopper van Katrijn (pitriet)
- Dandang van Bagong – rijstpan met twee oren (papier-maché).
- Sapu lidi van Petruk – handbezem (vezel).
- Voelbare, vuurrode mond in 3D (kunststof).

Audio-pen 'De Voorlezer'

Elke pagina van het audioboek bevat aan de rechterzijde een uitstekend kunststoffen lipje. Dit bevat een cijfercode. Door met de punt van 'de Voorlezer' – een sprekende pen – hierop te drukken geeft deze informatie over de te tonen spelscènes, uitleg over de figuren, en de verklaring van enkele veelvoorkomende Nederlands-Indische woorden en uitdrukkingen.

Tas audioboek en documenten

Vilten tas ten behoeve van het tactiele poppentheaterboek waarop een linnen hoes met een afbeelding van Katrijn zwaaiend met een mattenklopper. Inhoud: geïllustreerde documenten met voelbare afbeeldingen en teksten + tactiele puzzels op zwelpapier.

Katrijn, Jan Klaassen, Semar, Nala gareng, Bagong en Petruk

In het boek vraagt de oud-Hollandse Katrijn eerst aan Jan Klaassen of hij met haar wil trouwen. Daarna vraagt ze het aan de Javaanse punakawan – wayang-kulitclowns. Semar, Nala Gareng, Bagong en Petruk zeggen allemaal nee. Petruk raadt haar aan met Jan Klaassen te trouwen. Jan zegt dan dat hij toch wél wil en Katrijn geeft hem een zoen (cium).

Wayang kulit

Wayang kulit is een theatervorm uit Indonesië. Het spel wordt gespeeld met kleurrijke, platte figuren die gemaakt zijn van leer (kulit) van de karbouw. Ze zijn aan beide zijden beschilderd en vaak versierd met een rijk patroon van gaatjes, waar het licht doorheen kan schijnen. Wayang kulit is stokpoppen- en schimmenspel tegelijkertijd. De figuren zijn over de hele lengte van hun lijf tussen een gespleten stok geklemd, die onderaan uitloopt in een handvat. De poppen hebben geleidingen in de schouders en de ellebogen. Aan de handen zitten dunne stokjes om de arm-bewegingen te leiden. De wayang-kulitfiguren worden door de schimmen- en poppen-speler (dalang) bewogen tegen een strakgespannen, langwerpige speelschermbank (kelir), dat gewoonlijk wit met een rode rand is.

Wayang golek

Wayang golek wordt gespeeld met driedimensionale houten stokpoppen ('golek' betekent 'rondom'). De figuren gaan gekleed in een sarong: een van de heupen afhankende, dichtgenaaide, geplooid, geweven of gebatikte doek (kaïn). De kop, het haar en de hoofdtooi van de poppen zijn als één geheel uit hout gesneden en fraai beschilderd. De kop kan naar links en rechts draaien. Deze zit op een stok die dwars door de holle romp loopt en onderaan eindigt in een handvat. De hand van de speler wordt bedekt door de sarong van de pop. De figuur heeft – meestal – geen benen. De armen kunnen scharnieren in de schouders en de ellebogen. Aan de handen zijn dunne stokjes bevestigd om de beweging te sturen.

Gamelan-instrumentarium

Het gamelanorkest is een onmisbaar muzikaal onderdeel van een Indonesische wayangvoorstelling. Het orkest bestaat uit bronzen gongs en metallofonen, maar bevat ook trommen, een xylofoon, een bamboefluit en enkele snaarinstrumenten. Ook zangstemmen spelen een belangrijke rol. Gamelanmuziek klinkt heel anders dan westerse muziek. Dat komt niet alleen doordat het orkest is samengesteld uit een heel ander type instrumenten, maar ook doordat het in Javaanse toonladders gestemd is (dus niet chromatisch).

Krontjongmuziek

Krontjong: Indonesische muziek, waarin inheemse en westerse elementen vermengd zijn. Het woord 'krontjong' is een onomatopée. Het bootst het geluid na van het gekkelt op de vijfsnarige krontjong-gitaar.

Draaiorgel

De tonen van een draaiorgel worden voortgebracht door middel van zigzag gevouwen draaiorgelboeken, een blaasbalg en diverse orgelpijpen van verschillende breedtes en lengtes. De kartonnen orgelboeken zijn voorzien van meerdere – gekapte/gestante – gaatjes. Deze hebben verschillende lengtes. Daardoor kan lucht ontsnappen voor een langere of kortere toonduur. De blaasbalg wordt aangedreven door het draaien aan het orgelwiel. Op deze wijze wordt ook de rubberrol aangedreven, die zorgt voor het van links naar rechts doorvoeren van het orgelboek.

Jan Klaassen

Jan Klaassen is een oud-Hollandse poppenkastfiguur. Hij draagt een puntmuts, heeft een bochel, een grote kin en neus en een dikke buik. Jan is een Amsterdamse volksjongen. Hij is niet op zijn mondje gevallen en zit vol humor. Wie hem onrecht doet, kan rekenen op zijn spot of op een pak rammel met de stok. Hij is voor niets en niemand bang, behalve voor zijn vrouw Katrijn.

Katrijn

Katrijn is de vrouw van Jan Klaassen. Zij draagt een luifelmutsje en in 'De cium van Katrijn' een sarong (gebatikte en rechthoekige wikkelrok, kan ook om het gehele lichaam worden gedragen). Mooi is Katrijn niet. 'Ze heb een neus als een boegspriet en een mondje waar wel vijf mud aardappele in kenne', aldus Jan. Zij en haar man zijn altijd aan het bakkeleien, maar Katrijn is de baas.

Punakawan

De punakawan zijn de narren in de wayangverhalen en de dienaren van de goede helden. Het woord 'punakawan' betekent 'volgelingen van een hooggeplaatste figuur'. In de wayangverhalen treden ze op als bediende van een vorst of prins en luisteren ze naar diens problemen en bevelen; ze verklaren die voor de toeschouwers en geven commentaar en advies, vooral aan de vorst of prins. Ze geven in aparte intermezzo's commentaar op alledaagse sociale toestanden en de politiek. Ze zijn ook grappig en maken veel woordgrappen, maar zijn zeker niet honderd procent te vergelijken met onze circusclowns.

Semar

Semar is een goddelijke en wijze nar. Hij wordt ook als de vader van Petruk, Nala Gareng en Bagong genoemd. Semar is een dikke, gedrongen figuur met een uitstulpende buik en achterwerk. Zijn borst is geprononceerd. Hij heeft een kuifje op zijn hoofd en een platgeslagen neus. Bij de linkerhand steekt de wijsvinger uit en de rechterhand is een gebalde vuist. Semar is intermediair tussen mensen en goden en dienaar en raadgever van de vorsten.

Nala gareng

Nala gareng is een eigenwijs ventje. Net als bij Petruk en zijn vader Semar zit er op zijn hoofd een haarlokje. Hij heeft een groot rollend oog en een dikke neus.

Bagong

Bagong, de derde zoon van Semar is assertief (durft voor zichzelf op te komen). Hij heeft een inspringend neusje, een dikke uitstekende onderlip en een groot oog. Op zijn achterhoofd heeft ook hij een forse toef krulhaar.

Petruk

Petruk is de tweede zoon van Semar en goed van de tongriem gesneden. Hij is een bonenstaak met een lange nek, een hangend buikje en een flinke vooruitstekende neus.

Hyperlinks

'De cium van Katrijn'. Audio – gesproken tekst, beeld en krontjongmuziek:
<http://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/cium.html>.

Tekst en gamelan met draaiorgel – arrangement Sinta Wullur:

http://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/mp3/cium_compleet.mp3.

Tekst en gamelan met draaiorgel – arrangement Renadi Santoso:

???

Verklarende woordenlijst:

<http://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/mp3/woordenlijst.mp3>.

Projectinformatie 'Je lah je kripoet':

<https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/pdf/Jelahjekripoet.pdf>.

Engelstalige projectinformatie 'Je lah je kripoet':

<http://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/pdf/ciumenglish.pdf>.

Je lah je kripoet. Nederlands-Indisch tactiel audioboek 'De cium van Katrijn'. Tableau de la troupe:

<http://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/pdf/tactielaudioboek.pdf>

Concept, uitvoering en composities

- Gamelan- en draaiorgelcomposities: Sinta Wullur en Renadi Santoso.
- Uitvoering en realisatie stoffen boek: Birgit Tomesen, creatief atelier 10 x tien.
- Techniek: Herald en Thomas de Graaf.
- Concept, idee en teksten: Otto van der Mieden.

Afbeelding: 'De cium van Katrijn', tactiel audioboek.

